

prospects)]. 653. [in Ukrainian].

13. Rishennia KSU u spravi za konstytutsiinym podanniam 50 narodnykh deputativ Ukrainy shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) polozhen ch. 2, 3, 4 st. 219 Rehlamentu Verkhovnoi Rady Ukrainy. (2008, April 1). [Decision of the KSU in the case of the constitutional submission of 50 Peoples Deputies of Ukraine regarding compliance with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the provisions of Part 2, 3, 4 of Art. 219 of the Regulations of the Verkhovna Rada of Ukraine]. № 4-рр/2008 (абз. 2 підп. 4.1 п. 4 *motyvuvalnoi chastyny*). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-08#Text> [in Ukrainian].

14. Rishennia KSU (Druhyi senat) u spravi za konstytutsiinoiu skarhoiu hromadianky Ukrainy Levchenko Olhy Mykolaivny shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) prypysu punktu 5 rozdil III «Prykintsevi polozhennia» Zakonu Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo pensiinoho zabezpechennia». (2015, March 2). [The decision of the KSU (Second Senate) in the case of the constitutional complaint of the citizen of Ukraine Levchenko Olga Mykolayivna regarding the compliance with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the provision of paragraph 5 of Chapter III "Final Provisions" of the Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Regarding Pension Provision"]. № 213-VIII vid 18.06.2020 № 5-р(II)/2020 (абз. 1 підп. 2.3 п. 2 *motyvuvalnoi chastyny*). Retrieved from: [https://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/5\\_p2\\_2020.pdf](https://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/5_p2_2020.pdf) [in Ukrainian].

15. Zahumenna, Yu. O. (2010). Pravookhoronni orhany: poniattia, oznaky, funktsii, osoblyvosti diialnosti. [Law enforcement bodies: concepts, signs, functions, peculiarities of activity]. *Pravo i bezpeka*. № 3 (35). 145–150. [in Ukrainian].

16. Pro Zbroini Syly Ukrainy. (1991, December 6). [On the Armed Forces of Ukraine]. *Zakon Ukrainy № 1934-XII*. Retrieved from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1934-12/print1467481586839658> [in Ukrainian].

17. Osadchyi, V.I. (2004). Problemy kryminalno-pravovoho zakhystu pravookhoronnoi diialnosti. [Problems of criminal protection of law enforcement activities]. *Avtoref. dys. ... d-ra yuryd. nauk: 12.00.08*. 36. [in Ukrainian].

18. Metelskyi, I. D. (2018). Kryminalno-pravovyi status pratsivnyka pravookhoronnykh orhaniv Ukrainy: problemy rozuminnia ta perspektyvy vdoskonalennia. [Criminal legal status of the employee of law enforcement agencies of Ukraine: problems of understanding and prospects improve]. *Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk*. Vyp. 3 (24). 135–138. [in Ukrainian].

19. Rudenko, M.V. (Ed.), Rybalko, H.S., Kryvulia, V.Ie. (2018). Sudovi ta pravookhoronni orhany Ukrainy. [Judicial and law enforcement bodies of Ukraine]. *Pidruchnyk*. 312. [in Ukrainian].

20. Navrotskyi, V. O. (2000). Kryminalne pravo Ukrainy. Osoblyva chastyna. [Criminal law of Ukraine. A special part]. *Kurs leksii*. 771. [in Ukrainian].

21. Boniak, V. O. (2015). Orhan okhorony pravoporiadku Ukrainy: zmist poniattia, yoho obsiah ta riznovydy. [The law enforcement body of Ukraine: the meaning of the concept, its scope and varieties]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*. Vyp. 2. 37–48. [in Ukrainian].

22. Tatsii, V. Ya. (2012). Dopovid Komisii z pytan pravookhoronnoi diialnosti shchodo vyznachennia poniattia ta systemy pravookhoronnykh orhaniv. [Report of the Commission on Law Enforcement Activities on Defining the Concept and System of Law Enforcement Bodies]. Retrieved from: [https://constituanta.blogspot.com/2013/02/blog-post\\_2280.html](https://constituanta.blogspot.com/2013/02/blog-post_2280.html) [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 9.05.2024

УДК 346.56

DOI: 10.36550/2522-9230-2024-16-158-165

**Яцентюк Станіслав Володимирович,**

аспірант кафедри права та правоохоронної діяльності

Центральноукраїнського державного університету

імені Володимира Винниченка

syatsentiuk@cuspu.edu.ua

ORCID ID: 0009-0005-3587-5290

## КОМУНАЛЬНІ ПІДПРИЄМСТВА, УСТАНОВИ Й ОРГАНІЗАЦІЇ: ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ

У статті досліджено комунальні підприємства, установи й організації крізь призму їх організаційно-правової та функціональної сутності. Розглянуто зазначених юридичних утворень як узагальнено – у рамках складеної термінологічної конструкції «комунальні підприємства, установи, організації», так і диференційовано – у рамках понять «комунальне підприємство» та «комунальна установа (організація, заклад)».

З'ясовано, що підприємства, установи й організації є найбільш поширеними організаційно-правовими формами юридичних осіб публічного права. Відзначено, що вони складають лексичну тріаду, якою позначають всю сукупність юридичних утворень, відмінних від фізичних осіб, і перелік яких не є вичерпним.

Зроблено висновок, що комунальні підприємства, установи, організації складають видове поняття, яким в узагальненому вигляді позначаються юридичні особи публічного права відповідних організаційно-правових форм, які створюються розпорядчим актом органу місцевого самоврядування на базі відокремленого (наданого, виділеного) майна комунальної власності та діють з метою забезпечення публічних інтересів і потреб значної кількості осіб, правовий статус яких встановлюється Конституцією та законами України.

Встановлено, що комунальним підприємствам, установам й організаціям притаманні всі загальні ознаки юридичних осіб публічного права. При цьому ж відзначено, що функціонування комунальної юридичної особи публічного права у певній організаційно-правовій формі є фактором, який визначає її специфіку. У зв'язку з цим комунальні підприємства, установи й організації мають особливості, що відрізняють їх один від одного, зокрема за змістом і спрямованістю основної діяльності.

**Ключові слова:** підприємства, установи, організації, комунальні підприємства, комунальні установи, комунальні організації, юридичні особи публічного права

#### **Yatseniuk S. MUNICIPAL ENTERPRISES, INSTITUTIONS AND ORGANIZATIONS: CONCEPT AND ESSENCE**

This paper delves into the examination of communal enterprises, institutions, and organizations through the lens of their organizational and legal essence. The study explores these legal entities both in a generalized manner within the composite terminological construct "communal enterprises, institutions, organizations" and in a differentiated manner within the concepts of "communal enterprise" and "communal institution (organization, establishment)".

The findings reveal that enterprises, institutions, and organizations are the most prevalent organizational and legal forms of legal entities of public law. It is noted that they constitute a lexical triad denoting the entire spectrum of legal entities distinct from natural persons, and the list of which is not exhaustive.

The conclusion drawn is that communal enterprises, institutions, and organizations represent a generic concept that encompasses legal entities of public law of the respective organizational and legal forms, which are created by an administrative act of a local self-government body on the basis of separated (provided, allocated) property of communal ownership and operate with the aim of ensuring public interests and needs of a significant number of persons, the legal status of which is established by the Constitution and laws of Ukraine.

It is established that communal enterprises, institutions, and organizations possess all the general characteristics of legal entities of public law. At the same time, it is noted that the functioning of a communal legal entity of public law in a particular organizational and legal form is a factor that determines its specificity. In this regard, communal enterprises, institutions, and organizations have distinctive features that differentiate them from each other, particularly in terms of the content and direction of their main activities.

**Key words:** Enterprises, institutions and organizations, municipal enterprises, municipal institutions, municipal organizations, legal entities under public law

**Постановка проблеми.** Традиційно склалося, що комунальні підприємства, установи й організації відіграють ключову роль у забезпеченні життєдіяльності населення та наданні широкого спектра послуг, які мають важливе значення для територіальної громади як комплексного колективного утворення. Вони є невід'ємною складовою та функціональною ланкою місцевого самоврядування. Водночас, слід зазначити, що понятійно-категоріальний апарат, пов'язаний з такими юридичними утвореннями, залишається дискусійним. У зв'язку з цим питання щодо поняття та сутності комунальних підприємств, установ, організацій набуває особливої актуальності.

**Аналіз останніх досліджень та публікацій.** Проблематика правового статусу комунальних підприємств, установ й організацій, включаючи питання щодо їх поняття та окремих сутнісних особливостей, неодноразово ставала предметом досліджень науковців різних юридичних наук, зокрема: В. Бевзенка, Ю. Ващенко, Р. Гринюка, Ю. Дзери, П. Діхтієвського, І. Жигалкіна, Т. Кагановської, А. Манжули, Р. Мельника, А. Москаленко, О. Олькіної, В. Піддубної, О. Посикалюка, В. Титарчука, І. Труша, О. Черненко. Проте, незважаючи на значну кількість дослідницьких напрацювань, означена проблематика залишається малодослідженою та, в окремих випадках, потребує наукового переосмислення.

**Мета статті** – розглянути поняття комунальних підприємств, установ й організацій, з'ясувати їх сутність.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Перш за все варто зазначити, що термінологічна конструкція «підприємства, установи, організації» є складеною правовою категорією, яка широко застосовується у вітчизняному законодавстві, однак не має офіційного тлумачення. Фактично підприємства, установи, організації складають сталу лексичну тріаду, що має на меті позначити всю сукупність юридичних утворень (об'єднань), відмінних від фізичних осіб.

У свою чергу концепт «комунальні підприємства, установи, організації» є більш конкретним (видовим) поняттям, в якому прикметник «комунальні» (від франц. *commune*, *communal* – громада, від лат. *communis* – спільний, общинний; стосується комуни [1, с. 284]) вказує на форму та суб'єктів власності.

Так, ч. 1 ст. 143 Конституції України закріплено, що територіальні громади села, селища, міста безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування управляють майном, що є в комунальній власності; утворюють, реорганізують та ліквідовують комунальні підприємства, організації та установи, а також здійснюють контроль за їх діяльністю [2]. Відповідно до ч. 1 ст. 60 Закону України

«Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР право комунальної власності на підприємства, установи й організації належить територіальним громадам сіл, селищ, міст, районів у містах [3]. Тобто комунальними є об'єкти власності, що належать виключно територіальним громадам, у тому числі відповідні підприємства, установи й організації.

Водночас аналіз положень Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР засвідчив, що формулювання «комунальні підприємства, установи, організації» не є сталим. Поряд із зазначеним, законодавець також застосовує такі термінологічні конструкції як «підприємства, установи й організації, що перебувають у комунальній власності відповідних територіальних громад», «підприємства, установи й організації, що належать до комунальної власності відповідних територіальних громад», «підприємства, установи й організації комунальної власності відповідної територіальної громади» [3]. Не вдаючись до невиправданої полеміки, зазначимо, що наведені термінологічні конструкції є рівноцінними між собою, але відсутність єдиного нормативного поняття обумовлює існування умов правової невизначеності.

За сучасних обставин підприємства, установи й організації є найбільш поширеними організаційно-правовими формами юридичних осіб, що виконують економічні, соціально-культурні, адміністративно-політичні та інші функції з метою задоволення матеріальних, духовних та інших потреб громадян, суспільства й держави. Вони відрізняються один від одного за змістом, результатом і метою основної діяльності [4, с. 133]. Водночас за відсутності предметної законодавчої регламентації щодо порядку створення та діяльності юридичних осіб комунальної форми власності (відповідних підприємств, установ, організацій), виникає необхідність використання норм, закріплених у Цивільному та Господарському кодексах України.

На основі приписів ст. ст. 80-83, 169 Цивільного кодексу України вбачається, що комунальні підприємства, установи, організації – це юридичні особи публічного права відповідних організаційно-правових форм, що створюються розпорядчим актом органу місцевого самоврядування, правовий статус яких встановлюється Конституцією України та законом [5]. При цьому з метою позначення того, що юридична особа публічного права належить до комунальної власності, у нормативному та науковому обігу можуть використовуватися термінологічні конструкції «юридична особа публічного права, заснована територіальною громадою», «юридична особа публічного права, власником якої є територіальна громада» тощо.

У відповідному контексті погоджуємося є думкою А. Москаленко, що у наукових колах для позначення юридичних осіб публічного права, заснованих територіальними громадами, застосовують також поняття «комунальна юридична особа» та «муніципальна юридична особа». З термінологічної точки зору «комунальна юридична особа» є більш широким поняттям, ніж «юридична особа публічного права, заснована територіальною громадою», оскільки територіальні громади вправі також засновувати юридичні особи приватного права. Тому точнішим є поняття «комунальна юридична особа публічного права» або «юридична особа публічного права, заснована територіальною громадою» [6, с. 130]. У свою чергу, як зазначалось вище, підприємство, установа, організація – це найбільш поширені організаційно-правові форми цих юридичних осіб, що прямо обумовлюють та конкретизують їх правову природу і статус.

Враховуючи, що комунальні підприємства, установи, організації охоплюються поняттям «юридичні особи публічного права», тобто співвідносяться між собою як частина і ціле, для цілей нашого дослідження важливим є з'ясування ключових ознак останніх.

На думку О. Пасикалюка, до ознак юридичної особи публічного права слід віднести те, що: така юридична особа створюється розпорядчим актом, зокрема, органу місцевого самоврядування; порядок її утворення та правовий статус встановлюється Конституцією України і законом; вказана юридична особа наділяється спеціальною цивільною правоздатністю та діє з метою забезпечення публічних інтересів і потреб значної кількості людей [7, с. 55]. В. Піддубна до визначальних ознак юридичних осіб публічного права відносить: 1) створюються суб'єктами публічного права (державою, територіальною громадою) в розпорядчому порядку; 2) діяльність спрямована на задоволення державного (суспільного) інтересу; 3) не є власниками майна, майно належить на обмежених речових правах (праві оперативного управління, праві повного господарського відання); 4) субсидіарну відповідальність за дії юридичної особи публічного права несе суб'єкт публічного права [8, с. 30-31]. Т. Кагановська зазначає, що для юридичних осіб публічного права характерними є такі ознаки: а) це публічно-правові утворення (їх основне призначення – не участь у цивільному обігу, не здійснення господарської, підприємницької діяльності, а вирішення завдань суспільного характеру; б) мають особливе цільове призначення – реалізація суспільних інтересів; в) створюються у розпорядчому порядку; г) наділені певним обсягом публічних повноважень; г) використовують майно для здійснення компетенції; д) мають автономію, обмежену згідно із законом; е) несуть відповідальність, що має публічно-правовий характер [9, с. 11]. Таким чином, прослідковуються характерні особливості юридичних осіб публічного права, що свідчать про їх негативне співвідношення з юридичними особами приватного права.

Прикметною у відповідному контексті є ознака щодо спрямованості юридичних осіб публічного права на задоволення публічного інтересу, адже саме вона вказує на їх призначення. Так, приміром, комунальні заклади охорони здоров'я є юридичними утвореннями (діють як комунальні некомерційні підприємства або комунальні установи [10]), що виконують виключні публічно-сервісні повноваження та функції, спрямовані на задоволення публічного інтересу суспільства (певної територіальної громади – *авт.*) в потребі медичного обслуговування [11, с. 358]. Отже, комунальні юридичні особи публічного права, зокрема й підприємства,

установи, організації, утворюються з метою гарантування сталого публічного сервісу (комунального обслуговування) відповідно до поточних потреб населення та досягнення інших соціально-економічних результатів у сферах життєдіяльності і секторах економіки, що мають стратегічне та/або важливе значення для територіальної громади як комплексного колективного утворення.

Поряд з цим функціонування комунальної юридичної особи публічного права у певній організаційно-правовій формі є фактором, що визначає її спеціальні ознаки (специфіку). Тому комунальні підприємства, установи й організації мають особливості, що відрізняють їх один від одного.

Зокрема комунальні підприємства є основою комунального сектору економіки. Вони здійснюють господарську діяльність у двадцяти різних галузях, а їхня кількість відрізняється в різних областях. За простою кількістю більшість із них працюють у сфері охорони здоров'я та послуг адміністративної підтримки. За вартістю активів їх діяльність переважно зосереджена в секторі транспорту, після якого йдуть охорона здоров'я та комунальні послуги (включно з постачанням електроенергії та газу) [12, с. 124]. За даними Державної служби статистики України станом на 01.01.2023 р. на території України функціонувало 14,1 тис. комунальних підприємств [13, с. 16].

Загалом поняття «підприємство» має економічне походження і в першу чергу є економічною категорією. В економічній теорії підприємство визначається як організаційно відокремлена й економічно самостійна основа (первинна ланка) виробничої сфери народного господарства, що виготовляє продукцію (виконує роботу або надає платні послуги) [14, с. 45]. Представниками адміністративно-правової науки вказується, що підприємство – самостійний господарський статутний суб'єкт, який має права юридичної особи, здійснює виробничу, науково-дослідну й комерційну діяльність з метою одержання відповідного прибутку (доходу) [4, с. 133]. У свою чергу вважаємо, що твердження про одержання прибутку є частково помилковим, оскільки відповідно до Господарського кодексу України: а) суб'єкти господарювання можуть здійснювати некомерційну господарську діяльність (ст. 52); б) підприємства можуть створюватись як для здійснення підприємництва, так і для некомерційної господарської діяльності (ч. 2 ст. 62) [15].

Згідно з актуальним законодавчим розумінням, закріпленим у ч. 1 ст. 62 Господарського кодексу України, підприємство – це самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому цим Кодексом та іншими законами [15]. Відтак, сутнісною ознакою підприємства є приналежність до суб'єктів господарювання та, відповідно, здійснення господарської діяльності, що переважно, але не обов'язково, має на меті отримання прибутку (доходу).

Господарська діяльність, що має на меті одержання прибутку, є господарською комерційною діяльністю (підприємництвом). Господарська діяльність, що здійснюється без мети одержання прибутку, є некомерційною господарською діяльністю (некомерційним господарюванням). При цьому у ч. 2 ст. 12 Господарського кодексу України вказується, що некомерційна господарська діяльність здійснюється суб'єктами господарювання державного або комунального секторів економіки у галузях (видах діяльності), в яких забороняється підприємництво [15]. Так, приміром, для вже згадуваних закладів охорони здоров'я комунальної власності законом встановлено можливість утворення та функціонування виключно у формі комунальних некомерційних підприємств або комунальних установ [10].

Що стосується комунальних підприємств, то на основі системного аналізу норм Господарського кодексу України й інших актів чинного законодавства вбачається, що вони:

1) утворюються органами місцевого самоврядування в розпорядчому порядку на базі відокремленої частини комунальної власності територіальної громади з метою досягнення економічних, соціальних та/або інших результатів, обумовлених конкретними суспільними потребами (публічним інтересом);

2) є юридичними особами публічного права;

3) є самостійними суб'єктами господарювання (господарськими організаціями) та окремим видом підприємств;

4) є унітарними (утворюються (заснуються) одним засновником і мають статутний капітал, не поділений на частки);

5) діють на основі статуту (установчий та організаційно-правовий документ) і фінансового плану (основний фінансово-плановий документ);

6) в залежності від спрямованості та виду господарської діяльності поділяються на комерційні (представлені, як правило, у таких секторах економіки як тепло-, газо-, енерго-, водопостачання, водовідведення, міський і приміський транспорт, обслуговування будинків і територій, управління нерухомим майном, організація поховань, торгівля) та некомерційні (утворюються переважно для діяльності у соціогуманітарних сферах, зокрема охорони здоров'я, соціальних послуг, культури та спорту, дозвілля та відпочинку). При цьому останні можуть бути визначені у статусі неприбуткових (у розумінні податкового законодавства);

7) мають самостійний баланс, рахунки в установах банків, печатки, а також відокремлене майно, що закріплюється за ними на праві господарського відання (для комунальних комерційних підприємств) або на праві оперативного управління (для комунальних некомерційних підприємств);

8) мають автономію у частині визначення своєї організаційної структури, встановлення чисельності

працівників і штатного розпису;

9) очолюються керівниками, які підпорядковуються власнику підприємства (відповідній раді та/або її виконавчому органу відповідної компетенції) та/або наглядовій раді (у разі її утворення). Керівник комунального підприємства – одноосібний виконавчий орган управління, який формує адміністрацію підприємства і самостійно вирішує питання діяльності підприємства в межах і порядку, визначених установчими документами;

10) підлягають управлінню на основі поєднання прав власника щодо господарського використання свого майна й участі в управлінні трудового колективу. При цьому власник (відповідна рада) є вищим органом управління, що має низку виключних повноважень.

Водночас варто відзначити, що ст. 63 Господарського кодексу України в якості окремого виду підприємства також виокремлює спільне комунальне підприємство, яке діє на договірних засадах спільного фінансування (утримання) відповідними територіальними громадами. Тобто таке підприємство має власну специфіку, з'ясування якої потребує проведення окремого дослідження. Тому в межах цього матеріалу спільне комунальне підприємство нами не розглядається.

На відміну від комунальних підприємств, комунальні установи та організації здійснюють неприбуткову діяльність. Комунальна власність надається їм на підставі права оперативного управління, а їхня діяльність фінансується з місцевого бюджету. Простіше кажучи, метою їхньої діяльності є задоволення потреб територіальної громади без мети отримання прибутку. Частина комунальних закладів не має самостійних банківських рахунків, а тільки субрахунки [16, с. 11]. Поряд з цим суттєвим є те, що комунальні установи й організації не належать до суб'єктів господарювання та співвідносяться між собою як майже тотожні юридичні утворення.

Твердження щодо тотожності комунальних установи й організації підтверджується, зокрема, Державним класифікатором «Класифікація організаційно-правових форм господарювання» ДК 002:2004 (зі змінами), який містить такі організаційно-правові форми як «державна організація (установа, заклад)», «комунальна організація (установа, заклад)», «приватна організація (установа, заклад)» [17]. Тобто з точки зору організаційно-правових особливостей зазначений Класифікатор об'єднує комунальні установи, організації та заклади у єдину категорію. Також вищевказаним Класифікатором визначається, що:

1) організація (установа, заклад) – організаційна структура, створена однією або кількома особами (засновниками), які не беруть участі в управлінні нею, шляхом об'єднання (виділення) їхнього майна для досягнення мети, визначеної засновниками, за рахунок цього майна. Особливості правового статусу окремих видів організацій, закладів, установ встановлюються законом. Наведене визначення дублює положення ч. 3 ст. 83 Цивільного кодексу України;

2) комунальна організація (установа, заклад) – утворюється компетентним органом місцевого самоврядування в розпорядчому порядку на базі відокремленої частини комунальної власності і входить до сфери його управління [17].

Як єдина категорія комунальні установи й організації систематизуються й для національного статистичного обліку. Так, за даними Державної служби статистики України станом на 01.01.2023 р. на території України функціонувало 57,5 тис. комунальних організацій (установ, закладів) [13, с. 16], що значно перевищує кількість облікованих комунальних підприємств.

Також варто відзначити схожість значень вказаних понять за тлумачними словниками, згідно з якими: 1) установа – організація, що відає якою-небудь галуззю (галуззями) народного господарства, торгівлі, культури, науки і працює в цій галузі (галузях); 2) організація – компанія, установа, їх підрозділи чи об'єднання, які виконують самостійні функції та мають адміністрацію; 3) заклад – установа з певним штатом службовців і адміністрацією, що працюють в якій-небудь галузі (освіти, науки, культури тощо) [18, с. 395, 853, 1517]. Відтак убачається, що об'єднання установ, організацій і закладів, у тому числі комунальних, у єдину організаційно-правову форму «організація (установа, заклад)» є виправданим. Водночас проведений аналіз дає підстави стверджувати, що найбільш узагальненим і використовуваним поняттям з-поміж трьох зазначених є установа.

У науково-правовій площині установу трактують як: 1) утворення, що виконують соціально-культурні або адміністративно-політичні функції з метою створення соціальних цінностей переважно невиробничого характеру [4, с. 133]; 2) організаційно-правову форму непідприємницьких юридичних осіб, яку умовно можна назвати формою застосування і призначення майна для задоволення соціально-культурних цілей та інтересів невизначеного кола осіб [19, с. 48]; 3) юридична особа (або організаційно самостійний суб'єкт), створена для здійснення (забезпечення) певних прав людини, виконання певних завдань держави або для досягнення суспільних інтересів [20, с. 164].

Поряд з цим ст. 1 Бюджетного кодексу України містить поняття «бюджетні установи», які визначені як органи державної влади, органи місцевого самоврядування, а також організації, створені ними у встановленому порядку, що повністю утримуються за рахунок відповідно державного бюджету чи місцевого бюджету. Бюджетні установи є неприбутковими [21]. Тобто комунальні установи, організації та заклади є бюджетними установами.

Комунальні установи, як зазначалось на початку, охоплюються поняттям «юридична особа публічного права», тому їм притаманні відповідні загальні ознаки останніх. У свою чергу до спеціальних ознак, які

характеризують установу, відносять: 1) відсутність членства, тобто корпоративних відносин між засновниками; 2) особливий порядок формування майна, перелік якого наводиться в установчому акті; 3) наявність особливого установчого документа – установчого акта; 4) цільове призначення наданого майна; 5) заборона на управління засновником; 6) правовідносини участі, які складаються між установою та її учасниками, мають суто організаційний характер; 7) особливий порядок зміни цілей діяльності установи, а також структури її органів управління [19, с. 49]. Також до спеціальних ознак установ варто віднести те, що особливості правового статусу окремих видів установ встановлюються законом (ч. 3 ст. 83 Цивільного кодексу України).

Так, Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-VIII регламентує особливості правового статусу установ (закладів) освіти, включаючи комунальні; Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII – закладу вищої освіти; Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19.11.1992 р. № 2801-XII – закладів охорони здоров'я; Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26.11.2015 р. № 848-VIII – наукових установ; Закон України «Про музеї та музейну справу» від 29.06.1995 р. № 249/95-ВР – музеїв; Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» від 27.01.1995 р. № 32/95-ВР – бібліотек; Закон України «Про житловий фонд соціального призначення» від 12.01.2006 р. № 3334-IV – установ соціального призначення тощо.

Що ж стосується таких юридичних утворень як «заклади», то варто погодитися з твердженням І. Жигалкіна, що їх виокремлення пов'язане з традиційним обігом цього поняття у сферах медицини, освіти та культури [19, с. 44-45].

**Висновки.** Підсумовуючи викладений матеріал, можемо визначити, що термінологічна конструкція «підприємства, установи, організації» є складеною правовою категорією, яка широко застосовується у вітчизняному законодавстві, однак не має офіційного тлумачення. Фактично підприємства, установи, організації складають сталу лексичну тріаду, що має на меті позначити всю сукупність юридичних утворень (об'єднань), відмінних від фізичних осіб. Перелік таких утворень не є вичерпним. Між собою вони можуть різнитися, зокрема в частині функціонального призначення, джерел фінансування, форм власності, діяльності й управління, та, водночас, бути подібними (мати окремі спільні ознаки). У зв'язку з цим сформувати уніфіковане визначення щодо цієї складеної категорії досить складно.

Поняття «комунальні підприємства, установи, організації» є видовим поняттям, яким в узагальненому вигляді позначаються юридичні особи публічного права відповідних організаційно-правових форм, що створюються розпорядчим актом органу місцевого самоврядування на базі відокремленого (наданого, виділеного) майна комунальної власності та діють з метою забезпечення публічних інтересів і потреб значної кількості осіб, правовий статус яких встановлюється Конституцією та законами України.

Комунальні підприємства, установи й організації утворюються з метою гарантування сталого публічного сервісу (комунального обслуговування) відповідно до поточних потреб населення та досягнення інших соціально-економічних результатів у сферах життєдіяльності і секторах економіки, що мають стратегічне та/або важливе значення для територіальної громади як комплексного колективного утворення.

Комунальним підприємствам, установам й організаціям притаманні всі загальні ознаки юридичних осіб публічного права. Водночас функціонування комунальної юридичної особи публічного права у певній організаційно-правовій формі є фактором, що визначає її спеціальні ознаки (специфіку). Тому комунальні підприємства, установи й організації мають особливості, що відрізняють їх один від одного, зокрема за змістом і спрямованістю основної діяльності.

### СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Словник іншомовних слів / Уклад.: С. Морозов, Л. Шкарапуга. Київ: Наукова думка, 2000. 680 с.
2. Конституція України: Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Адміністративне право України. Повний курс: підручник / В.Галуцько, П.Діхтієвський, О.Кузьменко та ін.; за ред. В.Галуцька, О.Правоторової. Видання четверте. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 656 с.
5. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
6. Москаленко А. Адміністративно-правове регулювання статусу юридичних осіб публічного права : дис. ... док-ра філософ. спец. 081 Право. Одеса, 2022. 253 с.
7. Посикалюк О. До питання про поняття юридичної особи публічного права. *Університетські наукові записки*, 2015. № 1. С. 46-59.
8. Піддубна В. Юридичні особи публічного права як учасники цивільних правовідносин. *Journal «ScienceRise: Juridical Science»*, 2020. № 4. С. 29-33.
9. Кагановська Т. Організаційно-правові форми адміністративної правосуб'єктності юридичних осіб публічного права. *Вісник Харківського нац-го унів-ту ім. В.Н. Каразіна. Серія «Право»*, 2015. № 20. С. 7-12.
10. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 р. № 2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>

11. Корнійченко О. Місце закладів охорони здоров'я у системі суб'єктів публічного адміністрування. Приватно-правові та публічно-правові відносини: проблеми теорії та практики: збірник матеріалів III Міжнародної конференції (м. Кропивницький, 06.10.2023 р.). Кропивницький: ДонДУВС, 2023. С. 358-360.

12. Огляд ОЕСР корпоративного управління державних підприємств: Україна. URL: <https://www.oecd.org/corporate/soe-review-ukraine.htm>

13. Україна у цифрах, 2022: статистичний збірник. Київ: Державна служба статистики України, 2023. 32 с.

14. Труш І. Господарсько-правове забезпечення діяльності комунальних підприємств: дис. ... док-ра юрид. наук: спец. 12.00.04. Інститут економіко-правових досліджень НАН України. Донецьк, 2013. 425 с.

15. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>

16. Як подолати неефективність комунальних підприємств: аналітична записка. Центр економічної стратегії, 2020. 50 с.

17. Класифікація організаційно-правових форм господарювання: державний класифікатор (ДК 002:2004). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0097609-04#top>

18. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Уклад., голов. ред. В. Бусел. К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

19. Жигалкін І. Установи як юридичні особи: монографія. Х.: Право, 2010. 168 с.

20. Мельник Р., Бевзенко В. Загальне адміністративне право: навчальний посібник; за заг. ред. Р. Мельника. К.: Ваїте, 2014. 376 с.

21. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>

#### REFERENCES:

1. Morozov, S., Shkaraputa, L. (Ed.) (2000). *Slovnnyk inshomovnykh sliv*. [Dictionary of foreign words]. 680. [in Ukrainian].

2. Konstytutsiia Ukrainy. (1996, June 28). [Constitution of Ukraine]. *Zakon № 254k/96-VR. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. № 30. 141. [in Ukrainian].

3. Pro mistseve samovriaduvannia v Ukraini. (1997, May 21). [On local self-government in Ukraine]. *Zakon Ukrainy № 280/97-VR*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].

4. Halunko, V. (Ed.), Dikhtiievskiy, P., Kuzmenko, O., Pravotorova, O. (Ed.) ta in. (2021). *Administrativne pravo Ukrainy. Povnyi kurs*. [Administrative law of Ukraine. Full course]. Pidruchnyk. Vydannia chetverte. Kherson: OLDI-PLIUS. 656. [in Ukrainian].

5. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy. (2003, January 16). [The Civil Code of Ukraine]. *Zakon Ukrainy № 435-IV*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> [in Ukrainian].

6. Moskalenko, A. (2022). *Administrativno-pravove rehuliuвання statusu yurydychnykh osib publicnogo prava*. [Administrative and legal regulation of the status of legal entities under public law]. *Dys. ... dok-ra filosof. spets. 081 Pravo*. 253. [in Ukrainian].

7. Posykaliuk, O. (2015). Do pytannia pro poniattia yurydychnoi osoby publicnogo prava. [Regarding the concept of a legal entity under public law]. *Universytetski naukovy zapysky*. № 1. 46-59. [in Ukrainian].

8. Pidubna, V. (2020). Yurydychni osoby publicnogo prava yak uchasnyky tsyvilnykh pravovidnosyn. [Legal entities under public law as participants in civil legal relations]. *Journal «ScienceRise: Juridical Science»*, № 4. 29-33. [in Ukrainian].

9. Kahanovska, T. (2015). Orhanizatsiino-pravovi formy administrativnoi pravosubiektnosti yurydychnykh osib publicnogo prava. [Organizational and legal forms of administrative legal personality of legal entities under public law]. *Visnyk Kharkivskoho nats-ho univ-tu im. V.N. Karazina. Serii «Pravo»*. № 20. 7-12. [in Ukrainian].

10. Osnovy zakonodavstva Ukrainy pro okhoronu zdorovia. (1992, November 19). [Fundamentals of Ukrainian legislation on health care]. *Zakon Ukrainy № 2801-XII*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12> [in Ukrainian].

11. Kornichenko, O. (2023). *Mistse zakladiv okhorony zdorovia u systemi subiektiv publicnogo administruvannia*. [The place of health care institutions in the system of public administration entities]. *Privatno-pravovi ta publichno-pravovi vidnosyny: problemy teorii ta praktyky: zbirnyk materialiv III Mizhnarodnoi konferentsii (m. Kropyvnytskyi, 06.10.2023 r.)*. Kropyvnytskyi. DonDUVS. 358-360. [in Ukrainian].

12. Ohliad OESR korporativnogo upravlinnia derzhavnykh pidpriemstv. Ukraina (2021). [OECD Review of the Corporate Governance of State-Owned Enterprises UKRAINE]. Retrieved from: <https://www.oecd.org/corporate/soe-review-ukraine.htm> [in English].

13. Derzhavna sluzhby statystyky Ukrainy. (2023). *Ukraina u tsyfrakh, 2022. statystychnyi zbirnyk*. [Ukraine in numbers, 2022. statistical collection]. Kyiv. 32. [in Ukrainian].

14. Trush, I. (2013). *Hospodarsko-pravove zabezpechennia diialnosti komunalnykh pidpriemstv.* [Economic and legal support for the activities of communal enterprises]. *Dys. ... dok-ra yuryd. nauk: spets. 12.00.04.* Instytut ekonomiko-pravovykh doslidzhen NAN Ukrainy. Donetsk. 425. [in Ukrainian].
15. *Hospodarskyi kodeks Ukrainy.* (2003, January 16). [Economic Code of Ukraine]. *Zakon Ukrainy № 436-IV.* Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> [in Ukrainian].
16. *Tsentr ekonomichnoi stratehii* (2020). *Yak podolaty neefektyvnist komunalnykh pidpriemstv: analitychna zapyska.* [How to overcome the inefficiency of utility companies: an analytical note]. 50. [in Ukrainian].
17. *Klasyfikatsiia orhanizatsiino-pravovykh form hospodariuvannia.* (2024). [Classification of organizational and legal forms of management]. *Derzhavnyi klasyfikator (DK 002:2004).* Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0097609-04#top> [in Ukrainian].
18. Busel, V. (Ed.) (2005). *Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy.* [A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]. 1728. [in Ukrainian].
19. Zhyhalkin, I. (2010). *Ustanovy yak yurydychni osoby.* [Institutions as legal entities]. *Monohrafiia. Pravo.* 168. [in Ukrainian].
20. Melnyk, R. (Ed.), Bevenko, V. (2014). *Zahalne administratyvne pravo.* [General administrative law]. *Navchalnyi posibnyk.* 376. [in Ukrainian].
21. *Biudzhetni kodeks Ukrainy.* (2010, July 8). [Budget Code of Ukraine]. *Zakon Ukrainy № 2456-VI.* Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 13.05.2024

УДК 347.961.312

DOI: 10.36550/2522-9230-2024-16-165-170

Мединська Анжела Володимирівна,  
приватний нотаріус,  
м. Тернопіль  
[medynska\\_anzhela@ukr.net](mailto:medynska_anzhela@ukr.net)  
ORCID ID: 0009-0005-2802-2652

## ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ У ДІЯЛЬНОСТІ НОТАРІУСІВ МОЛДОВИ ТА ІТАЛІЇ

Ця стаття проводить порівняльний аналіз норм професійної етики у діяльності нотаріусів Молдови та Італії з метою виявлення спільних та відмінних аспектів регулювання етичних стандартів у цих двох країнах. Через призму культурних, історичних та правових чинників, що впливають на формування професійних цінностей, автори досліджують роль нормативних документів у визначенні поведінкових стандартів нотаріусів та їхнього впливу на забезпечення довіри громадян до нотаріальної діяльності. В статті розглядаються ключові аспекти нормативної бази обох країн, зокрема відповідальність перед клієнтами, конфіденційність інформації, етичне поведіння у складних ситуаціях тощо. Аналізуються також інституційні механізми контролю за дотриманням етичних норм та їхній вплив на якість та довіру до нотаріальної системи. Ця стаття спрямована на виявлення перспектив для вдосконалення етичних стандартів у нотаріальній сфері з метою підвищення довіри громадян до правової системи в Молдові та Італії. Виявлено, що в обох країнах нотаріуси зобов'язані дотримуватися принципів конфіденційності, неупередженості, компетентності та чесності. Ці принципи є основоположними для забезпечення довіри з боку клієнтів та суспільства. У Молдові існують певні специфічні регулятивні акти, що детально описують професійну поведінку нотаріусів, тоді як в Італії акцент робиться на традиціях та саморегуляції професійного співтовариства. Це створює різні підходи до вирішення етичних дилем у практичній діяльності. Встановлено, що етичні норми в обох країнах формуються під впливом національних культурних та правових традицій. Наприклад, у Молдові відчутний вплив пострадянської правової системи, тоді як в Італії велике значення мають римсько-правові традиції. Рекомендації щодо подальших досліджень включають вивчення впливу міжнародних стандартів на формування етичних норм у діяльності нотаріусів.

**Ключові слова:** нотаріус, професійна етика, порівняльний аналіз, нотаріальна система, етичні норми.

### Medynska A. THE SPECIFICS OF PROFESSIONAL ETHICS IN THE ACTIVITIES OF NOTARIES IN MOLDOVA AND ITALY

This article conducts a comparative analysis of professional ethics norms in the activities of notaries in Moldova and Italy with the aim of identifying common and distinct aspects of regulating ethical standards in these two countries. Through the lens of cultural, historical, and legal factors shaping professional values, the authors examine the role of regulatory documents in defining the behavioral standards of notaries and their impact on fostering trust among citizens in notarial activities. The article discusses key aspects of the regulatory framework in both countries, including accountability to clients, confidentiality of information, ethical conduct in complex situations, among others. Institutional mechanisms for monitoring compliance with ethical norms and their influence on the quality and trust in the notarial system are also analyzed. This article aims to identify prospects for improving ethical standards in the notarial sphere to enhance public trust in the legal system in Moldova and Italy.

**Випуск 16. 2024**

© А.В.Мединська, 2024